

Réforme au Congo (RDC) - Attentes et désillusions

Théodore Trefon

MRAC/L'Harmattan,
Tervuren, Paris, 2009

De meest toonaangevende Congo-experts hebben hun bijdrage geleverd aan dit verzamelwerk, uitgegeven door de Afdeling Eigentijdse Geschiedenis van het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren (2009).

De verschillende terreinen van de huidige Congolese samenleving en vooral de geplande hervormingen ondergaan een grondige dissectie.

Zo argumenteert de gerenommeerde professor-emeritus Léon de Saint Moulin uitvoerig hoe de parlements- en presidentsverkiezingen van 2006 géén verscheurdheid teweeg gebracht hebben tussen oost en west, maar wél dat het verkozen parlement bijzonder zwak staat in zijn verhouding tot de 'présidence'. Al ziet hij tekenen van hoop. (De tekst werd begin 2008 afgewerkt ...).

De bekende communicatiewetenschapper Marie-Soleil Frère (Université Libre de Bruxelles) analyseert dan weer de werking van de media in het electorale en post-electorale Congo. Zoals bij de meeste bijdragen, klinkt ook haar besluit bijzonder genuanceerd, inclusief de klassieke aanbevelingen voor de Congolese autoriteiten.

En zo gaan de Belgische, Franse, Canadese en zelfs Zuid-Afrikaanse professoren en onderzoekers verder, elk op hun eigen terrein: justitie, schuld en ontwikkeling, leger, MONUC, 'société civile', mijnbouw, landbouw, zelfs over de internationale spelers in het Congolese veld.

Alle auteurs in deze bundel maken hun degelijke analyse van de stand van zaken in het huidige post-conflict-Congo. Boeiend, interessant.

Zeker omdat het gecombineerde pakket waarnemingen het bekende beeld bevestigt van de failliete staat, de 'staat die niet meer bestaat', het ongecontroleerde land waar 'voortgang' en 'ontwikkeling' voze begrippen blijven.

En toch. Op geen enkele plek in deze nochtans uitvoerige bundel wordt scherp en uitgesproken de enige vraag gesteld waar het vandaag in Congo moet om gaan: 'waarom'? Waarom werkt de staat niet? Waarom ligt de rechtspraak lam? Waarom bestaan er voedseltekorten in het potentieel rijkste landbouwland van Afrika? Waarom kent Congo geen leger, die naam waardig? Waarom blijven de mijnen winputten voor corrupte leiders? Zou het kunnen dat de waarom-vraag niet gesteld wordt omdat de auteurs allemaal vastgeketend zitten aan hun eigen kleine sector, hun eigen jargon, hun eigen ... Europese analyse?

De sectorale schets reikt inderdaad zelden verder dan die eigen sector: de politoloog houdt zich aan de analyse van het politieke veld, zoals de jurist geen stap buiten het rechtssysteem zet.

Terwijl precies de enig mogelijke manier om een dieper inzicht te krijgen in het 'waarom' van het functioneren en niet-functioneren van de Congolese samenleving besloten ligt in een holistische kijk, het vatten van het geheel van een samenleving die aan heel andere regels, waarden en normen voldoet dan diegene die bekend zijn bij de Westerse terreinspecialisten.

De culturele kloof, in de antropologische betekenis van het woord, tussen het denken van 'ons' en 'hen' gaapt zo breed, dat geen Europese wetenschapper die durft betrekken op het eigen terrein. Want dan zou blijken dat de als ideaal en te volgen voorgestelde structuren en normen niet beantwoorden aan de intrinsieke Congolese behoeften en samenlevingsvormen. En dus, dat de westerse normering maar zeer fragmentarisch toepasbaar is op de Congolese werkelijkheid.

Zou het een toeval zijn dat geen enkele auteur in deze bundel Congolees is? (Niet dat Congolese onderzoekers per definitie de brug zouden slaan tussen 'ons' en 'hen', maar op z'n minst zouden zij ons kunnen wijzen op fenomenen en eigenheden, zelfs op het eigen beperkte onderzoeksterrein, die de Europeaan niet kan zien.)

Op de voorstelling van het boek werd die Congolese afwezigheid ietwat stuntelig uitgelegd als een gevolg van tijdsdruk en niet-nageleefde afspraken van samenwerking. (Dat op zich wijst uiteraard op diezelfde kloof...). En werd professor Lye Yoka naar voren geschoven als 'de stem van Congo'.

Inderdaad, de gerenommeerde filoloog kreeg de eer om het 'Post-scriptum' te mogen schrijven: 'Kinshasa: bien-être et développement? Bien-être ou développement?' Zijn tekst, amper 9 van de 275 bladzijden van deze bundel, eindigt veelzeggend met een paragraaf over 'le bonheur national brut'. Met zijn vriendelijk scalpel fileert hij de ontwikkelingsgelden en legt hij bloot hoe deze fondsen 'les riches plus riches' maakt en 'les pauvres plus pauvres'. Zelfs de internationale steun aan het democratiseringsproject van 2006 ziet hij, door de ogen van de Kinois, als steun aan de 'démon-cratique' en niet aan de democratie. Mogelijk onbedoeld haalt professor Yoka op die manier volledige redeneringen van zijn Westerse collega's onderuit, van zij die op de ruim 250 bladzijden daarvoor nog met veel nuances de verwezenlijkingen én tekortkomingen van de Westerse inspanningen voor Congo hadden besproken.

Alleen al daarom dient deze bundel gelezen te worden door al wie zich bekommert om en zich bezighoudt met het Congo van vandaag: om de kloof tussen 'ons' en 'hen' extra aan te voelen en te durven onze eigen bril af te zetten en voor één keertje die van de Congolezen op te zetten.

Professor Yoka heeft het voorbeeld gegeven, hem kritisch volgen vraagt maar een kleine inspanning meer. Maar of de Westerse experts die durf zullen hebben?

Peter Verlinden

Journalist Buitenlandredactie - VRT-TV-Nieuwsdienst